מסורת השס"ם

אף הוא נמי דלא קבעי ליה וקתני פטור מפני שהוא נדון בנפשו לא, שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה אף שורו דקבעי ליה היכי משכחת לה? א"ל רב אויא הכא במאי עסקינן בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו וקא בעי למקלייה ואיגנדר בקוטמא, ומנא ידעינן? דלבתר דקלייה קמגנדר בקוטמא, ומי איכא כי האי גוונא? אין דהוא תורא דהוה בי רב פפא דהוה כיבין ליה חינכיה עיילי ופתקיה לגזייתא ושתי שיכרא ואיתסי, אמרו רבנן קמיה דרב פפא מי מצית אמרת שורו דומיא דידיה, והא קתני שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו דומיא דידיה נתכון לבייש היכי משכחת לה? כגון שנתכון להזיק *דאמר מר נתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש רבא אמר מתניתין בשוגג ובדתנא דבי חזקיה *דתנא דבי חזקיה מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה *לא חלקת בה בין שוגג בין מזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון, אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון אמרו ליה רבנן לרבא מי מצית מוקמת לה בשוגג והא מפני שנדון בנפשו קתני? הכי קאמר כיון דבמזיד נדון בנפשו והיכי דמי דקא בעי לאפרו השתא בשוגג פטור: מתני' שור שהיה רודף אחר שור אחר והזיק: זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה, במה מצא מחבירו עליו הראיה *היו שנים רודפים אחר אחר: זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק- שניהם

אף הוא נמי דלא קבעי ליה. לאפרו ומקלקל הוא וקתני פטור מתשלומין אלמא חיוב מיתה איכא: אף שורו דקבעי ליה. לאו דוקא דאפי' לא בעי ליה נמי חייב לשלם אלא על כרחיה תרוייהו בחדא מילתא מוקמינן הא' לחיובא והא' לפטורא דהכי משמע מתני' דבמקום שהיה חייב זה פטור דאי שורו בלא קבעי ליה לא מתוקן יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו דהא איכו בדלא בעי ליה מחייב בתשלומין: בשור פקח. שהשור חכם: ומנא ידעינן. דלהכי איכוין דאלגריך לאשמועינן מתני' דאע"ג דמריה כי האי גוונא מפטר בתשלומין הוי שור חייב דאי מסתמא אפי' מריה נמי מיחייב אי לא ידעינן ביה דאריך לאפרו ואין כאן יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו: חינכיה. שיניו: ופתקיה לגזייתא. דקף כסוי הכלי שהיכר בתוכו: שורו. דפטור דומיא דחיובא דידיה היכי משכחת לה הא חיובא דידיה ליתא אלא במתכוין לבייש ושור אין בו דעת להתכוין לבייש: ומשני משכחת לה כגון שנתכוון השור להזיק. דגבי אדם כי האי גוונא מחייב אבושת דאמר מר כו': רבא אמר. לעולם מתני' בדלא קבעי ליה לאפרו. והאי דפטור מתשלומין לאו משום דליהוי ביה חיוב מיתה דהא מתני' אפי' בשוגג נמי דליכא חיוב מיתה מיתוקמא דפטור מתשלומין כדתני דבי חזקיה: מלה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת. הוקשו יחד דמה מכה בהמה לעולם משלם ואפי' בשוגג כדאמרי' (לעיל דף כו:) אדם מועד לעולם אף מכה אדם דפטריה קרא מתשלומין דכתיב "יומת" לעולם פטור ואפילו בשוגג הואיל ובמזיד שייכא מיתה: דרך עלייה. שהרגו כלאחר יד בהרימו הגרזן דקיימא לן (מכות דף ז:) דפטור מגלות אפי' פטור מתשלומין הלכך גבי חילול שבת נמי אפי' בשוגג פטור מלשלם: ה"ג הכי קאמר כיון דבמזיד מידון בנפשו. והיכי דמי בגריך לאפרו השתא בשוגג פטור: מתני' והזיק. הגרדף. מתחכך היה בסלע ולקה: היו שנים רודפין אחר אחד. ושלשתן של שלשה בני אדם שניהם

לעיל כו:

כשונות לה: [לא: סנהדרין עט: פד:]

ירושלמי פ"ד ה"ד: ואיתי כי יכה כל נפש אדם מות יומת ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש

לעיל יג:

לעיל יג:

רש"ל

עיין רש"ל לפי פי' הטוס' ג' הגמרא

[ר"ש מיס]

לאשמועינן שור דומיא דאדם דבעי' שיתכוין לבייש דאיו מתכוון להזיק אפילו הוא דומיא דשורו נמי תקשה ליה דשור דומיא דשורו ומיתוקמא בשור דומיא דידיה מה הוא דומיא דידיה אע"ג דבמסקנא נפקא לן מכתוב מתם אלא ענין לנפש בהמה מ"מ מפיק מיניה הכא דמותר להקיז דם לחבירו ומה שייך כאן לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה וי"ל דמייתי בין במכה חבירו במכה אבוי מדכתיב הכאה סתם ולא כתיב ומת ובמכה חבירו דבר הלמד מטעמו דומיא דקרא דלעיל מיניה אים כי יכה כל נפש אדם דמיירי ברוצח כדמוכח בפרק יולא דופן (נדה דף מד: ושם*) ולגדלים מייתי לענין חבירו במיתה ולענין אבוי בחבורה בעלמא וכיון דבכולהו מייתי קרא גמריגן שפיר ממכה בהמה:

בין בשוגג בין במזיד. בג' ענייני ממון מייתי תנא דבי חזקיה בין בשוגג בין במזיד חייבי בממון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה דחייבי מיתות שוגגים פטורים [מתשלומין] משום דלא חלקת דאהכי מייתי לה בשמעתין ובחלו נערות (כתובות דף לה: ושם) ולענין זה אין לו לכ"ע הקשה דתנא דבי חזקיה כדאמרינן בפ' אלו נערות ומי איכא למאן דליים להו דתנא דבי חזקיה אבל בין מתכוון לשאין מתכוון לאו בממון אחר בהדי מיתה חייבי דמקל וחומר משוגג נפקא אלא לפטור מדמי הנהרג לאפוקי מדרבי דדרים בתכוון להרוג זה והרג זה ונתת נפש תחת נפש ממון וקמ"ל תנא דבי חזקיה דכיון שנתכוון פטור הכא נמי שאין מתכוון פטור ואהכי מייתי לה בפרק הנשרפין (סנהדרין דף עט:) ובין דרך ירידה לדרך עלייה לא ניתן שגגתו לכפרה דלא שקלינן מיניה ממונא לאפריה הכא נמי דרך ירידתו אע"ג שניתנה שגגתו לכפרה ולפטור מזיד אגמריך ויש טושים לומר דלפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אגמריך אבל בפרק אלו נערות (כתובות דף לה: ושם) בשמעתא דלא יהיה אסון מוכיח סוגיא כדפריש: זאת

עין משפט נר מצוה

צץ א מיי' פ"ז מהל' מוכל ומזיק הלכה ח סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שעח סעיף תנ:

צץ ב מיי' פ"ח מהל' נערה בתולה הל' יג ופ"ג מהל' גניבה הל' ח ופ"ד מהל' מוכל ומזיק הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכב סעיף ד:

צח ג מיי' פ"ט מהל' מקני ממון הלכה ו סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן ח סעיף ח:

צט ד מיי' שם הל' ט: טוש"ע שם סעי' ב:

תת נוגא

[שבת עג:] תנא דבי חזקיה

* דאמר מאיר, זה דאמר יהודה, דאמר מאיר, שמעתא דאמר מאיר

רבינו חננאל

ואינן מקלקלין לפיכך חייבין אבל כל חובל ומבעיר שהוא מקלקל פטור ואקשי' ממתני' שורו שהדליק את הגדיש חייב כו' ופרק' שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה פי' מתכוין להדליק את הגדיש שצריך לאפרו כך השור מדליק את הגדיש בכוונה שצריך לאפרו לאינגדורי ביה ומנא ידעינן שכך כוונה השור דחזינן ליה לבתר דקלייה קא מינגדר בקיסמיה • פי' חינכיה למעלת בית העליסה קרוב לשינים • פתקיה לגזייתא פתח הקנקנים ואקשי' על האי סברא מתני' דקתני שורו שבייש ואע"ג דנתכוון לבייש דומיא דאדם מה אדם אינו חייב בבושת עד שיתכוון לבייש • ואוקימתא למתני' שורו דומיא דידיה שורו דכוונתו לבייש היכי משכחת לה • ופרק' אע"ג דלא אשכחן כוונה לבתחה לבייש אשכחן ליה כוונה להזיק ואמר מר כיון שנתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש חייב לגבי בהמתו כי האי גוונא פטור כן הבושת • רבא אמר מתני' כולה בשוגג וכדתנא דבי חזקיה כו' ופשוטה היא • ומיתוקמא בשורו דומיא *) דידיה מה שורו בלא מתכוין אף הוא בלא כוונה • דהא שונג הוא עליה. ופלקא כו' יוחנן דאמר מתני' דתנינן בשבת כל המקלקלין פטורין ואפי' חובל ומבעיר חוץ מחובל דצריך לכלבו ומבעיר דצריך לאפרו כדאמרי': מתני' שור שהיה רודף אחר שור אחר זה אומר שורך הזיק והלה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראייה כו' אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חבריו על סומכוס דאמר מטון המוטל בספק חולקין המוטל בספק חולקין ועי"ל דאפי' במקלקל גמור משכחת לה דהיא לריכה לגופה כגון חובל בחיסורי הגלה שסבור שיכול ליתנה ליתן לכלבו וכן מבעיר בחיסורי הגלה שסבור שיכול לבשל בו קדירה וא"ת וכי יוחנן מאי טעמא דלא מחייב מקלקל גמור דהא טעמא דמקלקלין פטורין היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת כדמוכח בספ"ק דמגיגה (דף י:) ולענין חבורה לא חייבינן אמלאכת מחשבת כדמוכח בפ"ט בפ"ב (כריתות דף יט:) דאמר הכא לחבורה הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי מחייב ומתעסק לא מפטר אלא מעשה מלאכת מחשבת וי"ל הכי דלא בעינן מלאכת מחשבת מיהו כיון דגמרינן ממילה ומהבערת בת כהן לא מחייבינן אלא דומיא דהכהו דלא הוי מקלקל גמור אלא תקון במקלת ור' אבהו הכי דלרך מלה לא משוי ליה תקון מ"מ לריכה לגופה משוי ליה מה שהוא לריך למלוה וא"ת לריך לכלבו ולאפרו היכי חייב לריכה לגופה מ"מ מתופר גומא ואין לריך אלא לאפרה * וי"ל דלא דמי דהכא לריך הוא לגמילת בשמה דהיינו הדם כי הדם הוא הנפש כדי לתת לכלבו ומבעיר נמי להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר לבשל קדירה ולא דמי לחופר גומא דממילא ואין נהנה כלל ממנו וא"ת הא דאמר בפ"ק דיבמות (דף ו:) דאלגריך קרא למיסר הבערת בת כהן משום דהוה ס"ד למסרי מקל וחומר דעבודה דדמיא שבת תיפוק ליה דאי לא כתיב הבערת בת כהן הוה שרינן כל המקלקלין בהבערה וי"ל דהתם כר' יהודה דחייב ליה תקון • משמע דלא פריך אלא אליבא דר' יוחנן ותימה דלר' אבהו נמי תקשה מה שורו דלא לריך לגופו כו' ואם נאמר דרבי אבהו מחייב במקלקל גמור ולא בעי לריכה לגופה א"ש: נתכוון לבייש דאיכא תקון • תימה כיון דלא אסיק אדעתיה נתכוון להזיק אפילו הוא דומיא דשורו נמי תקשה ליה דבשור ליכא כוונה ובאדם בפי' כוונה וי"ל דאי אמרת הוא דומיא דשורו אז משמע שפיר כוונתו להזיק ובא להשמיענו דלא בעינן כוונה דבייש אלא להזיק דומיא דשורו אבל שור דומיא דידיה משמע כוונה דשכיח טפי באדם מבשור דהיינו כוונה דידיה לבייש ואתא לאשמועינן שור דומיא דאדם דבעי' שיתכוין לבייש דאיו מתכוון להזיק אפילו הוא דומיא דשורו נמי תקשה ליה דשור דומיא דידיה אמרת דהא תנן בהחובל (נקמן דף פו:) דשור פטור בכל אלרבעה דבריים וסתם שור הוא קרן שמתכוון להזיק וא"כ ע"כ שורו דומיא דידיה שמתכוון לבייש וזה א"א ששור אין מתכוון לבייש ועל כרחך אין לן למימר הוא דומיא דשורו וקמ"ל דלא בעינן מתכוון לבייש ומשני לעולם שורו דומיא דידיה שמתכוון וקמ"ל שיכול להיות שמשורו דומיא דידיה וא"כ בדידיה לא בעינן שיתכוון לבייש שזה אי אפשר להיות בשור: *מתניתין בשוגג • פי' בקונט' מוקי אתי דקתני מתניתין דלא בעי לאפרו ופטור מחוסר מעשה שבשוגג פטור ואין הלשון משמע כן ועוד דלא דמי לשוגג שיש בו איסור מלאכה אבל כאן אין איסור מלאכה אלא י"ל מתני' בשוגג דבהא מלתא אשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו בשוגג אף הוא בשוגג ואפילו הכי פטור מדתנא דבי חזקיה:

מכה אדם ומכה בהמה. תימה דבריש הנחנקין (סנהדרין דף פד:) מוקי אתי קרא דתנא דבי חזקיה במכה אביו ואע"ג דבמסקנא נפקא לן מבורה מאם אינו ענין לנפש בהמה מ"מ מפיק מיניה הכא דמותר להקיז דם לחבירו ומה שייך כאן לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה וי"ל דמייתי בין במכה חבירו במכה אבוי מדכתיב הכאה סתם ולא כתיב ומת ובמכה חבירו דבר הלמד מטעמו דומיא דקרא דלעיל מיניה אים כי יכה כל נפש אדם דמיירי ברוצח כדמוכח בפרק יולא דופן (נדה דף מד: ושם*) ולגדלים מייתי לענין חבירו במיתה ולענין אבוי בחבורה בעלמא וכיון דבכולהו מייתי קרא גמריגן שפיר ממכה בהמה:

בין בשוגג בין במזיד • בג' ענייני ממון מייתי תנא דבי חזקיה בין בשוגג בין במזיד חייבי בממון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה דחייבי מיתות שוגגים פטורים [מתשלומין] משום דלא חלקת דאהכי מייתי לה בשמעתין ובחלו נערות (כתובות דף לה: ושם) ולענין זה אין לו לכ"ע הקשה דתנא דבי חזקיה כדאמרינן בפ' אלו נערות ומי איכא למאן דליים להו דתנא דבי חזקיה אבל בין מתכוון לשאין מתכוון לאו בממון אחר בהדי מיתה חייבי דמקל וחומר משוגג נפקא אלא לפטור מדמי הנהרג לאפוקי מדרבי דדרים בתכוון להרוג זה והרג זה ונתת נפש תחת נפש ממון וקמ"ל תנא דבי חזקיה דכיון שנתכוון פטור הכא נמי שאין מתכוון פטור ואהכי מייתי לה בפרק הנשרפין (סנהדרין דף עט:) ובין דרך ירידה לדרך עלייה אתא כמו דדרך עלייה לא ניתן שגגתו לכפרה דלא שקלינן מיניה ממונא לאפריה הכא נמי דרך ירידתו אע"ג שניתנה שגגתו לכפרה ולפטור מזיד אגמריך ויש טושים לומר דלפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אגמריך אבל בפרק אלו נערות (כתובות דף לה: ושם) בשמעתא דלא יהיה אסון מוכיח סוגיא כדפריש: זאת

חדברי סומכוס מפורשין בפ' שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה כו' ואמר ר' יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין וחניא כהא בהריא שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע לולד דברי סומכוס וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראייה ואע"פ שבמקומות הרבה מקצירו בזה המקום עיקרו

*) לולי ל"ל ומיתוקמא כדידיה דומיא דשורו מה שורו כו'.